

Kí sự số 5: Khu cơ bản Phúc xá, những ngày đầu làm quen với cảnh nước lụt.

Cuối năm 1977 toàn bộ thầy trò và học sinh Khu cơ bản Yên viên chuyển về bãi Phúc xá. Nơi đây hàng năm vào các tháng 7, tháng 8 mưa nhiều, nước trên nguồn đổ dồn vào sông Hồng, nước sông dâng cao ngập toàn bộ bãi Phúc xá. Những năm mưa nhiều nước to, ngồi trên mặt đê có thể thả thõng chân xuống mặt nước sông Hồng. Nhiều người dân trong phố nhân dịp này rủ nhau trèo lên mặt đê ngắm nhìn sự phô diễn sức mạnh giận dữ của Thủy tinh: dòng sông như rộng hơn rất nhiều, mênh mông nước đục ngầu và cuồn cuộn chảy. Toàn bộ HN nằm sâu dưới mặt nước hàng mét. Ai ai cũng cùng một cảm giác lo hãi: điều gì sẽ xảy ra cho nội thành Hà nội nếu một chỗ đê nào đó bị yếu, lún, sụt... Có trực tiếp đứng trên đê ngắm nhìn biển nước ngoài sông nhấn chìm tất cả nhà cửa ngoài bãi mới thấy sự nhỏ bé của con người trước sức mạnh thiên nhiên và sự vĩ đại của các con đê ngăn nước lũ mà trải qua hàng trăm năm, bao thế hệ cha ông ta đã bỏ công sức xây dựng, duy trì, củng cố bồi đắp dần để bảo vệ thành phố.

Nhớ lại ngày ấy và chợt nghĩ đại nếu đê vỡ, cảnh nước tràn vào thủ đô rồi hàng vạn người lập tức bị nước xô đẩy, cuốn trôi sẽ là thảm kịch khác gì cảnh sóng thần tràn vào Nhật bản năm 2011 hay động đất rồi sóng thần ở Indonesia mới xảy ra cách đây 2 tuần.

Ảnh minh họa cảnh nước ngập khu bãi Phúc xá

Mỗi đợt nước sông dâng cao ngập bãi Phúc xá thường kéo dài 5-7 ngày. Nước rút đi, để lại lớp phù sa dày có thể đạt tới hai chục phân. Hàng năm trung bình khoảng 2-3 đợt lũ về như thế.

Từ xa xưa người dân lao động tận dụng đất phù sa màu mỡ mà thiên nhiên ban cho ấy để trồng trọt. Dần dần khi đã quen với cảnh nước sông dâng cao, họ dựng nhà cửa và bám trụ luôn ở ngoài bãi. Khu bãi ngày một đông đúc hơn sau ngày giải phóng thủ đô. Hàng loạt các khu nhà ở tập thể mọc lên ngoài bãi như K95 của quân đội, tập thể điện lực ở bãi Phúc Xá... Rồi doanh trại quân đội, trụ sở, nơi làm việc một số cơ quan, trong đó có xưởng vật liệu làm gạch men ép của Bộ Đại học xuất hiện.

Khoa cơ bản với khoảng 500 con người chuyển từ Yên viên về khu đất 2ha của xưởng vật liệu bãi Phúc xá. Anh Nguyễn Lương Duyên làm trưởng khu, phụ trách cả việc đào tạo như trước đây và thêm công việc sản xuất của xưởng vật liệu. Anh Đào Đức Chung làm phó trưởng khu Phúc xá, trực tiếp quản lí công việc sản xuất gạch men, gạch lát của xưởng.

Tính đến thời điểm này đã được 2 năm có dư kể từ ngày miền Nam hoàn toàn giải phóng. Trong Nam rất thiếu cán bộ ở tất cả mọi lĩnh vực. Giáo dục đại học không là ngoại lệ. Vì thế cũng không ngạc nhiên khi anh Đỗ Nam, chị Ngoạn, cô Dũng lần lượt chuyển vào các trường đại học phía Nam tiếp tục làm công việc giảng dạy. Anh Cách chuyển về Thanh hóa để hợp lí hóa gia đình, anh Vĩnh chuyển sang ĐH Tổng hợp. Khoa cơ bản được bổ sung thêm Chị Dung, anh Lân, chị Hường, chị Chúc, chị Khuê và anh Hoa.

Tôi được làm quen lần đầu tiên với cảnh nước ngập bãi Phúc xá vào mùa hè năm 1978. Khu trường nằm cách bờ đê (cũng là hàng rào của bến xe Bến Nứa) một khu tập thể của công ty Điện lực và một hồ to rộng khoảng gần 16-17 ha, gấp 8 lần diện tích toàn bộ khuôn viên Trường. Để dễ hình dung tôi tạm minh họa như sau: đứng trên đê ở cuối Bến Nứa kẻ một đoạn thẳng vuông góc với đê hướng ra lòng sông, đoạn thẳng đó sẽ lần lượt cắt hồ Phúc xá một đoạn thẳng 200m, cắt các khu tập thể Điện lực, khu Cơ bản XD VHVL và khu tập thể quân đội K95 thành 3 đoạn nhỏ, mỗi đoạn 100m. Để vào khu trường có 2 cách, một là vượt qua đê ở điểm đầu Bến Nứa, men theo một cạnh hồ Phúc xá, rồi rẽ trái theo chiều dài của hồ. Cách thứ hai từ đê xuống dốc Tân ấp đi theo cạnh bên kia của hồ Phúc xá rồi rẽ phải. Cách thứ hai này phải đi một đoạn đường dài hơn gấp nhiều lần để vào trường.

Lần đầu tiên làm quen với cảnh nước lụt, tôi thấy nước từ từ dâng cao. Buổi sáng khi chạy lên đê có thể nhìn thấy nước sông đang lên ngập dần hết sân bóng đá Long biên, buổi trưa từ Bến Nứa đi xuống đã thấy nước ngập hết các ao rau muống phía bên phải. Con đường bây giờ như nổi lên giữa mặt nước mênh mông ở cả hai phía. Tuy nhiên nước còn phải dâng cao nửa mét nữa mới ngập đường vào Trường. Buổi tối chúng tôi lại chạy ra con đường lên Bến Nứa để xem nước lên. Thêm một vài bụi cây nhỏ ven đường bị chìm ngập trong nước, đây đó nhô lên vài ngọn cây vờ trên mặt nước. Nước đã dâng cao hơn buổi trưa khoảng 30cm.

Sáng hôm sau, vừa ngủ dậy tôi chạy ra ngoài, quang cảnh đã thay đổi hẳn. Con đường lên Bến Nứa không thấy đâu, ngập chìm trong biển nước mênh mông. Tuy nhiên vẫn có thể nhận ra nó vì lác đác một số người đang bị bơm dắt xe, một số đang xắn cao quần dò dẫm đi bộ theo dọc theo con đường đó lên đê. Nước dâng cao bắt đầu liếm vào cổng trường. Bây giờ muốn đi xe đạp vào phố phải đi theo con đường thứ hai, con đường qua dốc Tân ấp. Mặc dầu một vài đoạn trên con đường này bắt đầu bị ngập nước, nhưng ta vẫn còn qua lại dễ dàng. Đến tối hôm đó thì không thể đi xe đạp theo con đường còn lại này vào phố nữa. Cách duy nhất là mặc quần cộc, quần dài vắt lên vai, đi bộ vài trăm mét theo con đường dốc Tân ấp lên đê. Trên mặt đê có thể thấy rất nhiều gia đình (ở những chỗ thấp trũng ngoài bãi) đã căng lều trại và đưa người cùng lợn gà lên, đóng đô sẵn từ tối hôm trước. Trên đó ta đóng bộ vào rồi vào phố hòa cùng mọi người dân nội thành, không ai có thể phát hiện được ta là dân bãi, đang đi làm, đi chơi hay vào chợ để mua hàng tích trữ cho những ngày lụt lội.

Sáng ngày thứ ba tiếp theo, sau hai ngày nước lên, nước ngập vào một phần sân trường, tốc độ nước dâng cao chậm dần lại. Đến tối lũ đạt đỉnh, toàn bộ sân trường bị ngập nhưng nước mới chỉ lấp mé sào lớp học hoặc nền nhà các gia đình nào ở vị trí thấp. Phương tiện giao thông ra vào phố bây giờ là thuyền. Những người lao động sống bằng nghề chài lưới trên sông tạm dừng các hoạt động đánh bắt cá, chuyển sang lĩnh vực phục vụ vận chuyển người dân bãi Phúc xá đi lại bằng thuyền. Ngày thứ tư, nước ngoài sông Hồng vẫn cuồn cuộn chảy về hạ lưu nhưng mực nước trong sân trường hầu như không thay đổi, chập tối mới có thể cảm nhận nước bắt đầu rút dần. Sáng ngày thứ năm, nước rút đi lộ rõ các con đường lên đê vào phố hàng ngày, sân trường phủ một lớp phù sa dày 1-2 cm.

Khu đất của trường cùng với khu tập thể quân đội K95 phía sau trường là khu đất cao ngoài bãi Phúc xá. Lần đầu tiên chứng kiến cảnh nước sông dâng cao một cách từ từ, các cán bộ trong khu Trường vẫn bình thản làm các việc hàng ngày, chỉ thi thoảng chạy ra xem nước hoặc hỏi han những người qua lại về mức nước. Tôi cảm thấy thích thú và sẵn sàng cho thử thách tiếp theo với mức nước ngập cao hơn.

Không cần phải chờ đợi lâu, nửa tháng sau tôi được chứng kiến một đợt lũ khủng khiếp. Nước dâng cao với tốc độ cực nhanh, những người dân bãi sống lâu năm ở đây nói, tuy vậy vẫn chưa sánh được với tốc độ nước lũ năm 1971. Bạn tôi, anh Nguyễn Thiên Đức làm ở đài truyền hình nghe tin nước sông Hồng đang lên cao, khoảng 4 giờ chiều anh đạp xe từ nhà đài vào thăm tôi. Anh thông báo với tôi con đường từ dốc Bến Nứa vào sắp ngập nước, mặt đường và mặt nước chỉ cách nhau khoảng một gang tay. Anh thích thú tìm hiểu về đời sống người dân ngoài bãi trong những ngày nước ngập. Ngồi chơi chưa đầy một giờ, anh nhất quyết ra về. Anh nói anh không biết bơi và rất sợ nước. (Hiếm khi nào ra Phúc xá chơi với tôi mà anh về nhanh vậy). Tôi tiễn anh về và cũng ra xem mực nước đang lên. Toàn bộ con đường lên dốc Bến nứa ngập chìm dưới mặt nước mênh mông. Nếu không phải là dân cư khu Phúc xá, bạn không thể biết đâu là con đường nhỏ đi từ bãi lên mặt đê. Tốc độ nước dâng cao cực nhanh. Tôi phải dắt xe giúp anh nhanh chóng mò mẫm theo con đường lên đê và liên tục nhắc anh đi dịch về phía trái hay phía phải (phải đi đúng giữa tim đường) vì sơ ý có thể bước hụt tụt xuống hồ lập tức. Khi quay về tôi thấy mọi người trong khu tập thể đang hối hả thu dọn nhà cửa. Làm theo những người khác, tôi vào nhà ăn tập thể của sinh viên để mượn và kéo 2 chiếc bàn ăn về nhà. Việc kê cao các đồ đạc trong nhà sẽ cần đến chúng. Mọi người đang vội vã kê kích giường tủ và các đồ đạc khác lên cao. Phải mất hơn một giờ cùng vợ thu dọn, công việc mới tạm ổn. Rất may là 2 vợ chồng trẻ chúng tôi có rất ít đồ đạc, nhiều gia đình mất cả buổi cho việc này. Bây giờ muốn lên giường nằm trước tiên phải trèo lên chiếc ghế tựa rồi từ đó mới trèo tiếp vào giường. Tất cả các vật dụng được kê lên cao, sách vở, quần áo được xếp vào cuối giường nằm phía giáp tường. Riêng chiếc tủ gỗ dán mượn của trường đành để nguyên chỉ kê cao thêm vài hàng gạch.

Công việc cuối cùng là ra máy nước công cộng khu tập thể hứng đầy 2 xô nước rồi 2 tay 2 xô, vừa xách vừa chạy về đổ vào thùng phi chứa nước dự trữ ở nhà cho những ngày nước lụt. Sau vài chuyến tôi nghỉ, dù nước đầy thùng phi hay không vì vòi nước công cộng bắt đầu ngập trong nước lũ.

Nước tiếp tục dâng nhanh. Gần 9 giờ tối, chúng tôi vừa ăn cơm xong, thì nước tràn vào sân Trường. Tập thể Trường cùng tập thể quân đội K95 chiếm đỉnh cao nhất của cả bãi Phúc xá. Vì vậy đến thời điểm này toàn bộ khu vực dân cư ngoài bãi sông Hồng bị cắt điện. Mọi thứ cần chuẩn bị đã xong, bây giờ chúng tôi cụm lại ở các vị trí chưa bị ngập nước bàn tán, dự đoán mực nước ngày hôm sau và trực tiếp xem nước lên. Khoảng 10 giờ tối, nước bắt đầu tràn vào nhà ăn sinh viên, lớp học và cửa ngõ các gia đình trong khu tập thể. Không biết làm gì hơn trong tình trạng điện bị cắt, còn nước cứ lấn dần đẩy lùi chúng tôi vào nhà. Đành rửa chân qua loa và trèo lên giường đi ngủ. Tổng kết lại trong khoảng thời gian từ 4 giờ chiều đến 10 giờ đêm, nước dâng cao khoảng gần 1 mét, trung bình mỗi giờ nước lên 15cm. Với tốc độ này sáng mai nước có thể dâng chạm giường ngủ của gia đình mình.

Nửa đêm tôi thức giấc nhìn xuống sàn nhà (qua ánh đèn dầu lơ mờ thấp cả đêm) đã thấy nước tràn vào sàn nhà, ngập hai hàng gạch kê chân tủ. 5 giờ sáng, tôi dậy trèo khỏi giường xuống sàn nhà và đo ngay mực nước trong nhà: hơn 30 cm. Chỉ cần lội nước đi dọc theo dãy nhà khoảng vài chục mét về phía sân trường là không thể đi tiếp nếu không muốn bị ướt quần đùi. Tôi quay về phòng chờ sáng rõ rồi chuẩn bị để đưa vợ và con gái (mới được tròn 1 tuổi) đi sơ tán sang nhà cô em bên Gia lâm. Khoảng 6 giờ 30 đã có tiếng gọi nhau í ới, tiếng các lái đò gọi khách vọng khắp khu Phúc xá. Tôi cùng vài gia đình có con nhỏ rời khu trường trên chiếc thuyền chở đầy người lên bờ đê.

Buổi chiều tôi quay về bãi Phúc xá và sẽ ở lại tham gia vào nhóm các ông chồng “trực chiến” trông nhà, cho gà lợn ăn và lau dọn nhà cửa khi Thần Thủy tinh rút quân. Buổi tối chúng tôi ngồi tụ tập trên chiếc giường đã kê cao để tránh nước của một nhà nào đó, cạnh ngọn đèn dầu tạm đủ ánh sáng để nhìn thấy khuôn mặt nhau và bàn đến đủ thứ chuyện. Từ chuyện xếp hàng mua lương thực, chuyện tôi bị kẻ trộm móc hết tem phiếu cho đến chuyện phải tìm cách xuất ngoại đi thực tập sinh, nghiên cứu sinh... Chúng tôi, các thầy cô giáo trẻ chỉ là các công dân hạng 2, các tiêu chuẩn mua lương thực, thực phẩm đều ở mức thấp nhất xã hội, chỉ hy vọng vào việc xuất ngoại để cứu nước cứu nhà.

Có một kỉ niệm gắn với một buổi tối như thế mà tôi nhớ mãi không thể nào quên. Hôm đó cả dãy nhà ở của chúng tôi chỉ còn 3 ông chồng ở lại trông nhà: Anh Công (chồng chị Thảo), anh Chính (chồng chị Chúc) và tôi. Anh Công nhấc tôi và anh Chính mang cơm sang nhà anh cùng ăn. Anh khoe chị Thảo trước khi sơ tán vào trong phố đã làm cho anh nồi thịt gà kho. Chị Thảo ưu tiên bồi dưỡng cho ông chồng vất vả (ngày đi làm việc ở cơ quan, tối về theo học lớp tiếng Nga để có thể xuất ngoại... Và rồi quả anh Công là người xuất ngoại sớm nhất trong dãy nhà tôi ở Phúc xá).

Anh Chính và tôi sung sướng, bì bõm trong nước mang sang góp đĩa dưa, đĩa rau hay đĩa lạc mặn gì đó, tôi không nhớ rõ. Nhưng tôi rất tiếc không kiếm được chai “quốc lủi” (vì cả khu Phúc xá ngập lụt, mà ra phố thì quá phức tạp) để góp vui bữa đó.

Mùi thịt gà kho thơm phức khi chủ nhà mở vung xúc ra đĩa làm tôi và mọi người ứa nước miếng. Chẳng biết do cái giường kê lên cao chỉ tạm bợ nên bị rung dưới sức nặng của 3 người hay do xúc động bởi một buổi tối rất đẹp, không có các sư tử cái ở nhà, cả cái nồi thịt gà kho rơi xuống chìm trong nước phù sa đục ngầu dưới sàn nhà.

Cả 3 chúng tôi nhìn nhau, một chút bất ngờ không hiểu đã xảy ra chuyện gì: Tàu đánh ta hay Trái đất ngừng quay đây, và rồi cười phá lên. Anh Công có lẽ cười to nhất. Người ít cười thành tiếng như anh Chính cũng không thể nhịn cười.

Chúng tôi kết thúc bữa tối rất vui vẻ, không đói, chỉ thèm và tiếc nồi thịt gà và thương bà Thảo mất công mất của nữa. Cũng chỉ tại ông chồng muốn có một bữa vui vẻ và mấy ông bạn hàng xóm vô tích sự muốn ăn ké.